

Marko Järvenoja

KOULUKIUSAAMINEN

Koulutus koulukiusaamisen ehkäisemiseksi

Opinnäytetyö

CENTRIA AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Marraskuu 2012

TIIVISTELMÄ OPINNÄYTETYÖSTÄ

Yksikkö Ylivieska	Aika Marraskuu 2012	Tekijä Marko Järvenoja
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
Työn nimi Koulukiusaaminen, Koulutus koulukiusaamisen ehkäisemiseksi		
Työn ohjaaja Marja Savolainen		Sivumäärä 35
Työelämäohjaajat Anne Myllykangas ja Tiina Huuki		
<p>Opinnäytetyöni aiheena oli koulukiusaaminen. Valmistin koulutuksen koulukiusaamisen poistamiseksi sekä tietoisuuden lisäämiseksi. Kohderyhmäni olivat alakouluikäiset ja yläkouluikäiset sekä heidän vanhempansa. Tarkoitukseni oli muodostaa koulutuspaketti, joka herättäisi koululaiset ja heidän vanhempansa keskustelemaan koulukiusaamisesta, sekä toimimaan sitä ehkäisevästi ja tuoden esiin kiusaamistapaukset, mikäli sellaista havaitsevat.</p> <p>Koululaisille suunnattu koulutusmateriaali on vuorovaikutteista, sillä pyritään aktivoimaan nuoret mukaan toimintaan, puhumaan koulukiusaamisesta ja puuttumaan siihen, jos sitä havaitsevat. Vanhempien osalta materiaali on tehty niin, että se kannustaa rakentavaan yhteistyöhön koulun ja muiden vanhempien kanssa.</p> <p>Tietopohjana olen käyttänyt koulukiusaamisesta kirjoitettuja teoksia, lehtiartikkeleita aiheesta tehtyjä tutkimuksia, aihetta käsitteleviä internetsivuja sekä rikoslakia. Haen vastauksia kysymyksiin, mitä kiusaaminen on, miksi kiusataan, mitä kiusaamisesta seuraa ja mitä voimme tehdä kiusaamisen selvittämiseksi ja ehkäisemiseksi.</p>		

Asiasanat

Kiusaaja, kiusattu, koulukiusaaminen, puuttuminen

ABSTRACT

CENTRIA UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES Ylivieska unit	Date November 2012	Author Marko Järvenoja
Degree programme Degree Programme of Social Services		
Name of thesis SCHOOL BULLYING – Training of school bullying		
Instructor Marja Savolainen		Pages 35
Supervisor Anne Myllykangas, Tiina Huuki		
<p>The subject of my thesis was school bullying. I created training material to prevent and eliminate school bullying. My target groups were both primary and secondary school children and their parents. The aim was to create training package which would get school children and their parents to discuss about school bullying and to make them prevent and eliminate it and to bring up bullying cases when facing ones.</p> <p>The training material addressed to school children is interactive. The aim was to activate kids to get involved by talking about school bullying and ending it when facing bullying. From parents point of view the idea of the training material was to encourage them to have constructive cooperation between schools and other parents.</p> <p>The basis of my thesis has been books that handle school bullying, articles from news papers, studies of that subject and internet pages and also criminal law. I'm looking for answers to questions about what is bullying, why does bullying exists, what are the consequences of bullying and what can we do to prevent it and how to solve bullying issues.</p>		
Key words Bully, harried, school bully, take a hand		

TIIVISTELMÄ
ABSTRACT

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTTAMINEN	3
2.1 Tavoitteet ja toteuttaminen	3
2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö menetelmänä	4
2.3 Aikaisemmat tutkimukset	4
3 MITÄ ON KIUSAAMINEN?	6
3.1 Kiusaamisen määrittely	6
3.2 Suorakiusaaminen	7
3.3 Epäsuorakiusaaminen	7
3.4 Rikoslaki ja kiusaaminen	8
3.5 Verkkokiusaaminen	9
3.6 Sosiaalinen, fyysinen ja psyykkinen kiusaaminen	9
4 KIUSAAJAT SAAPUVAT	11
4.1 Kiusaaja	11
4.2 Kiusattu	12
4.3 Muut roolit	12
5 SYVÄLLE SYDÄMEEN SATTUU	14
5.1 Kiusaamisen vaikutukset yhteisöön	14
5.2 Kiusaamisen vaikutukset yksilöön	14
6 MIKS TOISET VAAN KIUSAA	17
6.1 Ryhmäpaine ja kateus	17
6.2 Valta ja pelko	17
6.3 Projektit	18
7 KELLE SEN KERTOISIN	19
7.1 Mitä vanhemmat voivat tehdä?	19
7.2 Mitä koulussa voidaan tehdä?	20
7.3 KiVa koulu toimenpideohjelma	21
7.4 Kaikkien yhteinen asia	22
8 KOULUKIUSAAMINEN - KOULUTUSPAKETTI	24
8.1 Koulutuspaketin suunnittelu	24
8.2 Koulutuspaketin toteuttaminen	25
8.3 Koulutuspaketin arviointi	26
9 POHDINTA	29
9.1 Opinnäytetyön toteutuksen arviointia	29
9.2 Ammatillisen kasvun pohdinta	32
LÄHTEET	34

1 JOHDANTO

Koulukiusaaminen on ajankohtainen ilmiö, jonka ilmenemiseen on puututtava aina. Kiusaaminen on kaikissa tilanteissa epäsuotava tapa käsitellä asioita, eikä kiusaaja yleensä ajattele tekemisiään riittävän pitkälle, aiheuttaen kiusatulle kiusaamisen luonteesta riippuen, sosiaalista, psyykkistä tai fyysistä haittaa. Pahimmillaan pitkään jatkuneesta kiusaamisesta aiheutuu kiusatulle pitkä terapiahoidon tarve. Tämän opinnäytetyön kirjoittamisen innoittajana on toiminut muun muassa Tommi Läntisen esittämä kappale, Syvälle sydämeen sattuu. Sävellyksen ja sanoituksen on tehnyt Juha Tapaninen. Tästä kappaleesta on lähtöisin osa opinnäytetyöni otsikoista

Koulukiusaaminen on ilmiönä moniulotteinen. Kiusaamisesta ei seuraa pelkästään kiusatun mielensä pahoittaminen, vaan sen seuraukset ulottuvat pahimmillaan koko yhteiskuntaan kiusaamisen seurauksia korjaavina terapiamaksuina, yhteisöllisyyden puutteena sekä yhteisöjen pahoinvointina. Suurin kärsijä on aina yhteisö, jossa kiusaaminen ilmenee. Tämä näkyy muun muassa vertaissuhteiden heikkenemisenä ja yhteisöllisyyden vähenemisenä. Kiusaamisella ei saavuteta mitään, sen sijaan sillä tuhotaan oman yhteisön hyvinvointia.

Mielipiteet koulukiusaamisesta ja siitä, miten se saataisiin kitkettyä pois, vaihtelevat laajasti. Tämä näkyi varsin hyvin Kaleva-lehden nettisivuilla käydyssä keskustelusta, joka alkoi lehdessä 5.8.2012 olleesta kiusaamista käsitelleestä artikkelista. Tämäkin keskustelu muuttui syytelyksi kenen olisi pitänyt tehdä ja mitä. Kiusaaminen on ilmiö, joka on läsnä yhteiskunnassamme sen poistamiseksi on tehty työtä kymmeniä vuosia, silti olemme eräällä tapaa ”jumittuneet” samalle askelmalle. Tietoa koulukiusaamisesta on runsaasti, sillä ilmiötä on tutkittu runsaasti.

Tiedämme kaikki ettei koulukiusaaminen ole hyväksyttävää. Kun pyytää perustelemaan tämän kiusaamattomuuden tulee vastaukseksi niin eettisiä kuin kasvatuksellisia näkemyksiä. En väitä näiden olevan virheellisiä näkemyksiä, vaan asiaa pidetään niin päivänselvänä, ettei monikaan tule ajatelleeksi, muita perusteluja kielteiselle näkemykselleen koulukiusaamisesta. Kuitenkin kiusaamattomuus koulussa olisi perusteltavissa myös lainsäädännöllä.

Suomen perustuslain toinen luku käsittelee perusoikeuksia, seitsemännessä luvussa sanotaan, että meillä jokaisella on oikeus elämän lisäksi nauttia henkilökohtaisesta koskemattomuudesta, vapaudesta ja turvallisuudesta. Samassa pykälässä on myös kohta, joka kieltää puuttumisen henkilökohtaiseen koskemattomuuteen. Koulukiusaamisesta puhuttaessa tulee huomiotavaksi myös peruskoulua säätelevä Perusopetuslaki. Tämän lain viidennen luvun 29. pykälän mukaan jokaisella on oikeus turvalliseen oppimisen ympäristöön.(Perustuslaki; Perusopetuslaki.)

Opinnäytetyössäni ei mainita paikkakuntia tai kaupunkeja, joissa koulutuksia on pidetty. Tämä siitä syystä, että olen luvannut olla kertomatta. Heidän luottamuksensa on minulle arvokasta, enkä ole valmis menettämään sitä. Myös sopimukseni koulujen kanssa kieltää tämän.

2 OPINNÄYTETYÖN TOTETUTTAMINEN

Idea tämän koulutuspaketin kehittämisestä syntyi marras- joulukuussa 2011 tehdessäni työharjoittelua koulukuraattorin mukana. Koulun oppilaanohjaaja kysyi halukkuuttani pitää heidän koulun tukioppilaille koulutuspäivä, jonka aiheena olisi koulukiusaaminen. Tartuin tilaisuuteen mielelläni, sillä aihe tuli niin lähelle minua. Tämä koulutuspäivä järjestettiin 14.12.2011. Paikalla oli 18 tukioppilasta seitsemänneistä yhdeksänteen luokkaan. Koulutuspäivästä saatu kokemus ja palaute herättivät kysymyksen, voisiko tätä materiaalia hyödyntää ja kehittää edelleen. Koulukuraattoreiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta aloin kehittämään tätä aiemmin tekemääni koulutusmateriaalia käytettäväksi opetusmateriaalina, jonka kohteena tulevat olemaan ala- ja yläkoulun oppilaat sekä heidän vanhempansa.

2.1 Tavoitteet ja toteuttaminen

Jokainen kiusaamistapaus on liikaa. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on vähentää koulukiusaamista ja lisätä oppilaiden tietoisuutta koulukiusaamisen aiheuttamista vahingoista. Varsin yleistä on, ettei kiusaamiseen sortunut oppilas ole ajatellut tai tiedostanut, mitä kiusatulle ja hänelle itselleen aiheutuu kiusaamisesta. Tavoitteena on saada oppilaat ymmärtämään ja ajattelemaan niitä seurauksia, joita koulukiusaamisella on.

Koulutukset toteutetaan yhteistyössä koulukuraattorien ja opettajien kanssa. koulutukseen osallistuva ryhmäkoko on yksi luokka, jos luokka-aste on jaoteltu useampaan ryhmään a, b, c, jne. osallistuu jokainen ryhmä erikseen koulutukseen. Tämä sen vuoksi, että kiusaamisella on vaikutusta koko yhteisöön, luokkaan. Lisäksi tätä jaottelua puoltaa myös luvussa 2.3 esitelty Christina Salmivallin tutkimus.

Tukioppilaiden koulutuksesta saatujen myönteisten kokemusten myötä koulukiusaamista käsittelevää koulutuspakettia kehitettiin edelleen, ja koulutuksia laajennettiin. Seuraavaksi koulutettiin 43 seitsemäsluokkalaista, jotka myös arvioivat koulutusta tarkemmin. Näitä tuloksia avaan opinnäytetyöni lopussa tarkemmin. Seuraavassa vaiheessa koulutettiin näiden seitsemäsluokkalaisten vanhemmat ja koulutus laajeni toiselle paik-

kakunnalle, missä koulutettiin kaikki yläkoululaiset, toisen asteen nuoriso-opiskelijat sekä heidän vanhempansa. Yhteensä koulutuksiin on osallistunut n. 580 henkilöä.

2.2 Toiminnallinen opinnäytetyö menetelmänä

Toiminnallinen opinnäytetyö poikkeaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä siinä, että sen lopputuotteena tuotetaan esimerkiksi opas, ohjeistus, laatukäsikirja. Se voi olla myös tapahtuma tai tilaisuus.(Vilka, Airaksinen 2003, 9-15.)

Oman opinnäytetyöni tuloksena syntyy koulutuspaketti koulukiusaamisen poistamiseksi ja ehkäisemiseksi. Toiminnallisen opinnäytetyön lopputuotos on suunnattu tietylle kohderyhmälle. Tämän opinnäytetyön kohderyhmä on peruskouluikäiset ja heidän vanhempansa. Materiaali soveltuu käytettäväksi myös toisen asteen oppilaitoksissa opiskeleville ja heidän vanhemmilleen. Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämää palveleva, käytännönläheinen ja toteutettu unohtamatta tutkimuksellista otetta.(Vilka, Airaksinen 2003, 9-15; Hakala 1999,10–13.) Opinnäytetyö on tekijälleen väline ammatillisessa kehittämisessä, josta näkyy enemmän arkielämälähtöisyys ja käytännöllisyys kuin tutkimuksellisuus(Hakala 1999, 21- 22.)

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Koulukiusaamista on tutkittu paljon niin meillä Suomessa, kuin ulkomaillakin. Opinnäytetyöni keskeisintä antia oleva koulutus pohjautuu ideaan vaikuttaa ryhmätasolla. Christina Salmivallin vuonna 1999 tekemän tutkimuksen keskeinen tulos oli, että pelkkä kiusaajaan vaikuttaminen ei ole riittävää, vaan parempia tuloksia saavutetaan, jos vaikutetaan koko yhteisöön, luokkaan. Salmivallin tutkimus osoitti, että vastoin yleistä käsitystä hyvä ilmapiiri luokassa ei riitä estämään kiusaamista, vaan kiusaamisen vähentämiseksi oppilaiden kanssa täytyy kiusaamisesta käsitellä paljon. Tähän tutkimukseen osallistui 48 luokkaa joilla oli yhteensä 1220 oppilasta.(Salmivalli 2010, 67- 68.)

Maili Pörhölän tutkimuksessa koulukiusaamisesta ja vertaissuhdeongelmista osallistui 872 oppilasta joista 440 oli tyttöjä ja 432 poikia. Tutkimuksessa kävi esille, että kiusaaminen näkyi negatiivisesti niiden oppilaiden vertaissuhteissa, joihin kiusaaminen oli kohdistunut. Tyttöjen osalta oli huomattava, että kiusaamisen aiheuttamia ongelmia vertaissuhteissa esiintyi erityisesti niillä tytöillä, jotka olivat olleet itse kiusaamisen kohteena. Pojilla puolestaan kiusaamisesta aiheutuvia ongelmia vertaissuhteissa esiintyi riippumatta siitä, olivatko he olleet kiusaajia vai kiusattuja. Kiusaamisen kohteena olleet oppilaat kokivat, että heillä on läheisiä ystäviä vähän tai niitä ei ole ollenkaan. Lisäksi he pelkäsivät menettävänsä nekin vähät kaverit, joita heillä oli. Kiusatut kokivat etteivät nauti vertaistensa arvostusta, eivät kokeneet kuuluvansa luokkayhteisöön. Kiusatuille oli haasteellista tutustua vertaisiinsa, koska he tunsivat pelkoa ja etteivät voineet luottaa vertaisiinsa. (Pörhölä 2008, 97- 101.)

3 MITÄ ON KIUSAAMINEN?

Voimme ymmärtää kiusaamisen usealla eritavalla. Oleellista puuttumisen kannalta on se, miten ymmärrämme kiusaamisen. Määritelmiä kiusaamisesta on olemassa useita. Yleisin käytetty määritelmä mieltää kiusaamisen pitkäaikaiseksi, toistuvaksi henkiseksi, ruumiilliseksi tai sosiaalisesti väkivallaksi, joka kohdistuu tiettyyn henkilöön. (Hamarus 2008,12; Olweus 1992,14-15.) Tästä on vedettävissä johtopäätös, että kiusaaminen on heikompaan yksilöön kohdistuvaa ajateltua väkivaltaa, eli voidaan sanoa kiusaamisen olevan tarkoituksellista, eikä kukaan kiusaa tiedostamattaan ketään. Kuitenkin on hyvä muistaa, että kiusaaja hyvin harvoin ajattelee kiusaamisensa seurauksia, sillä jos hän niin tekisi, hän ei kiusaisi ketään. Kiusaaminen on jaettavissa kahteen ryhmään, suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Tämä jaottelu helpottaa ymmärtämään kiusaamista ilmiönä.

3.1 Kiusaamisen määrittely

Kiusaamisen mittaaminen ja määritteleminen on vaikeaa, koska siinä on kysymys toiminnan lisäksi myös asenteista.(Mannerheimin Lastensuojeluliitto). Koulukiusaamisen määritteleminen on tärkeää, jotta koulussa voidaan puuttua tilanteeseen riittävän varhain. Kiusaaminen on hyvä erottaa riitelemisestä. Riitelemisessä ja erimielisyydessä on kysymys lyhyestä ja ei toistuvasta tilanteesta, joka kohdistuu eri henkilöiden väliseen epäsosiaaliseen vuorovaikutukseen, kun kiusaaminen on jatkuvaa ja kohdistuu samaan henkilöön.

Useissa kiusaamisen määritelmissä tulee esiin, että toistuvuutta ja säännöllisyyttä tulee kuitenkin tarkastella kriittisesti. Miten useasti on sitten tapahduttava näitä kiusaamiseksi luokiteltavia tekoja, jotta voidaan puhua kiusaamisesta? Tähän on vaikea mitään lukumäärää. Toinen saattaa kokea, että häntä on kiusattu, kun on joutunut näiden tekojen kohteeksi joitakin kertoja, kun toinen tuntee tulleen kiusatuksi vähemmästä.(Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Yleisesti voidaan todeta kiusaamisen olevan vallan ja voiman väärinkäyttöä, jota voidaan pitää systemaattisena. On hyvä muistaa, että ihmisten välisessä kanssa käymisessä tulee väistämättä erilaisia konflikteja ja erimielisyyksiä. Välien selvittelyillä on olemassa myös kehityksen kannalta oma osuutensa. Lapsi oppii hallitsemaan ja tunnistamaan tunteitaan, mutta myös oppivat selvittämään ja sopimaan erimielisyyksiään. (Salmivalli 2003, 10) Kiusaamiselle olennaisena piirteenä voidaan pitää kiusaajan ja kiusatun välillä vallitsevaan voimasuhteiden epätasapainoa, jolloin kiusattu on puolustuskyvytön suhteessa kiusaajaan. Puolustuskyvyttömyys voi johtua esimerkiksi fyysisestä heikkoudesta tai sen taustalla voi olla jotain muuta. Voimasuhteiden epätasapainolle voi löytyä niin-kin yksinkertainen selitys, kuin että kiusaajia on enemmän kuin kiusattuja (Salmivalli 1998,30-31.)

3.2 Suora kiusaaminen

Kuten otsikosta voi päätellä, tarkoitetaan suoralla kiusaamisella ruumiillista ja/tai sanallista väkivaltaa. Suora kiusaaminen on helpommin havaittavaa.

Sanallinen kiusaaminen on sanojen avulla kiusatulle tuotettua pahaa mieltä. Tällaista sanallista kiusaamista on esim. haukkumista, nimittelyä, pilkkaamista ja halventava tapa puhua toisesta. Sanallista kiusaamista voidaan vahvistaa käyttämällä ruumiin kieltä eli eleitä ja ilmeitä. (Hamarus 2008, 46.)

Ruumiillisella eli fyysisellä kiusaamisella tarkoitetaan esim. lyömistä, potkimista tai tönimistä. Myös toisen omaisuuden tuhoaminen tai varastaminen on suoraa kiusaamista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

3.3 Epäsuora kiusaaminen

Epäsuoralla kiusaamisella tarkoitetaan ”kiertoteitse” tapahtuvaa kiusaamista eli sellaista, joka ei suoraan tuo esille kiusattua, mutta josta kiusattu ja hänen yhteisönsä esim. luokka ymmärtää hänen olevan kiusaamisen kohteena. Tällaista toimintaa on esimerkiksi kiertoilmaisujen käyttäminen, tervehtimättä jättäminen, joukosta pois sulkeminen tai selän takana pahan puhuminen. On huomattavaa myös, että esimerkiksi Internetissä

esitetty perättömät asiat ovat epäsuoraa kiusaamista. Oppilaiden välinen vuorovaikutus on hienovaraista. Siinä käytetään usein ilmaisia, jotka aukeavat vain pienelle ryhmälle. Näitä ilmaisia voivat olla ilmeet, eleet tai merkit. Tästä johtuen epäsuoran kiusaamisen havaitseminen on vaikeaa.(Mannerheimin lastensuojeluliitto.)

Kiusaaminen voi kohdistua myös kiusatun sosiaalisiin suhteisiin. Tämä tapahtuu niin, että kiusaaja tai kiusaajat sulkevat pois kiusatun ryhmästä tai häntä ei hyväksytä mukaan siihen. Sosiaalinen kiusaaminen voi tapahtua myös manipuloimalla kiusatun kaverisuhteita.(Hamarus 2012, 38.)

3.4 Rikoslaki ja kiusaaminen

Kiusaamisen vakavuutta toimintana on vaikeaa ymmärtää. Yleensä se mielletään koulussa tapahtuvaksi, ja näin ollen ainoastaan koulun keinoin puututtavaksi ilmiöksi. Näin ei kuitenkaan ole. Täyttäessämme 15- vuotta tulemme rikoslaillisesti edesvastuullisiksi tekemisistämme. Tämä tosi seikka unohdetaan helposti, kun puhutaan kiusaamisesta. Koulukiusaaminen voidaan löytää kuitenkin rikoslaista.

Esimerkiksi rikoslain 21. luvun 5§ käsittelee pahoinpitelyä. Tässä lain kohdassa pahoinpitely kuvataan toisen terveyttä vahingoittavaksi tai kipua aiheuttavaksi tai toisen ihmisen saattamista tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Lievä pahoinpitely on kyseessä silloin, kun pahoinpitely on huomioiden väkivallan tai ruumiillisen koskemattomuuden tai terveyden vahingoittaminen on ollut vähäistä huomioiden teko kokonaisuudessaan. Näistä edellä mainituista käytämme kiusaamisen yhteydessä nimitystä fyysinen kiusaaminen. (Rikoslaki.)

Muita rikoslaista löytyviä rikosnimikkeitä, jotka voivat tulla kyseeseen puhuttaessa koulukiusaamisesta ovat esimerkiksi: laiton uhkaus, pakottaminen, näpistys, yksityiselämää loukkaavan tiedon levittäminen, kunnianloukkaus tai vahingonteko. On tärkeää muistaa, että vaikka kiusaaja ei olisikaan täyttänyt 15 vuotta, on hän kuitenkin korvausvelvollinen, mikäli tuhoaa toisen omaisuutta.(Rikoslaki.)

3.5 Verkkokiusaaminen

Sosiaalinen media on hieno keksintö, kun käytämme sitä oikein. Meidän tulee muistaa, että netissä kirjoittamiseen ja kuvien julkaisemiseen pätee samat lait ja asetukset kuin oikeassa elämässäkin. Hyvistä tavoista ei voida tinkiä netissäkään. Vastoin yleistä vallalla olevaa käsitystä on nettikiusaaminen harvinaisempaa kuin mitä voisimme olettaa. Netissä tapahtuvalle kiusaamiselle on luonteenomaista se, että liittyy jollain tavoin oikeaan elämään, kuten kouluun tai harrastuksiin. Luonteenomaista on, että kiusaaja ja kiusattu tuntevat toisensa.(Pelastakaa Lapset ry.)

Nettikiusaamisella on omat erityispiirteensä, kuten pysyvyys, kiusaamisen toistettavuus sekä kiusaamisen havaitsevan yleisön laajuus. On tärkeää muistaa, että netistä tietoa on lähes mahdotonta poistaa kokonaan. Tämä johtuu siitä, että julkaistut kirjoitukset ja kuvat saattavat tallentua uusiin kohteisiin. Joku on saattanut kopioida ja julkaista ne uudelleen jossain toisessa palvelussa tai nettisivuilla.(Pelastakaa Lapset ry.)

Kiusaamisen välineenä voi toimia myös matkapuhelin. Verkkokiusaamisen suuria ongelmia ovat sen saaman huomion laajuus sekä mahdollisuus esiintyä tunnistamattomana. Verkkokiusaaminen on kasvotonta mikä helpottaa kiusaajan toimintaa. Tutkimuksissa ei ole voitu selvittää, tapahtuvatko oikean elämän kiusaaminen ja verkkokiusaaminen samanaikaisesti.(Hamarus 2012, 39- 40.)

3.6 Sosiaalinen, fyysinen ja psyykinen kiusaaminen

Sosiaalisessa kiusaamisessa kiusaajan pyrkimyksenä on vaikuttaa kiusatun sosiaalisiin suhteisiin kuten ystäviin ja hänen vertaisiin. Kiusaaja voi sulkea kiusatun pois ryhmästä tai yhteisöstä käyttäytymällä kuin häntä ei olisikaan. Kiusaaminen voi tapahtua myös Internetissä sulkemalla kiusattu pois sosiaalisen median tai virtuaalisista ryhmistä. Kuten kaikki muukin kiusaaminen tapahtuu myös sosiaalinen kiusaaminen siellä missä tapahtuu ihmisten välistä vuorovaikutusta. Sosiaalinen kiusaaminen on erityisesti tyttöjen tapa kiusata, tosin myös pojat osaavat sen.(Hamarus 2012, 38-39.) Sosiaalinen kiusaaminen on epäsuoraa kiusaamista.

Fyysinen kiusaaminen on varsin yleistä poikien keskuudessa. Tämä johtuu siitä, että pojilla on tarve hakea asemaansa fyysisen voimakoettelun kautta. Fyysistä kiusaamista on potkiminen, lyöminen, töniminen sekä tavaroiden tuhoaminen ja vieminen (Hamarus 2012, 38.) Fyysinen kiusaaminen on suoraa kiusaamista.

Haukkuminen, nimittelemine ja uhkaileminen ovat psyykkistä kiusaamista. Se voi olla myös epäsuoraa vihjailua. Psyykkinen kiusaaminen on yleistä tyttöjen keskuudessa. Sen havaitseminen on usein vaikeaa.(Hamarus 2012, 38.) Psyykkinen kiusaaminen on epäsuoraa kiusaamista.

4 KIUSAAJAT SAAPUVAT

Meillä kaikilla on olemassa jokin rooli. Tämä rooli muuttuu sen mukaan missä yhteisössä tai ryhmässä kulloinkin olemme. Esimerkiksi opettajalla on koulussa opettajan rooli, kotona äidin tai isän rooli ja harrastuksessaan pelaajan tai soittajan rooli. Omien vanhempiensa läsnä ollessa hänelle on lapsen rooli, sillä hän on ja tulee aina olemaankin omille vanhemmille heidän lapsensa. Luokassa jokaisella on oma roolinsa tämä rooli ei ole henkilön itsensä valitsema, vaan ryhmän antama rooli, jonka mukaisesti hänen odotetaan toimivan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

4.1 Kiusaaja

Kiusaajalle ominaista ovat hyvät vuorovaikutustaidot. Kuitenkin häneltä saattaa puuttua kyky ottaa toiset huomioon tai kyky tuntea empatiaa. Kiusaamisesta voi myös tulla tapa, jolloin kiusaaja ei edes ajattele ketä kiusaa kunhan saa toteuttaa itseään. Kiusaajan ominaispiirteinä pidetään usein vahvaa itsetuntoa sekä taitoa saada muut puolelleen. On otettava huomioon myös se mahdollisuus, että tämä vahva ulkokuori peittää hänen todelliset piirteensä ja sen alla saattaa olla myös ongelmia. (Mielenterveyden keskusliitto.) Kiusaajia on noin 7-10 % oppilaista.(Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Keskustelin erään koulukiusaajan kanssa. Hän ei kyennyt ymmärtämään miksi hänen tekemästä kiusaamisesta on nostettu niin iso meteli. Havainnollistin kiusaamista hänelle pyytämällä ruttaamaan sileän paperin. Kun hänellä oli kädessään tuo paperipallo kerroin, että siinä on hänen kiusaamansa ihminen. Pyysin häntä suoristamaan paperipallon samanlaiseksi kuin se oli ollut, kun hän sen minulta sai. Hän suoristi ja totesi, että tehtävä on mahdoton. Kerroin, että nuo paperissa olevat rutut ovat kiusaamisen kiusatulle jättämiä arpia. Niidenkin täydellinen korjaaminen ennalleen on mahdotonta. Seurasi hiljaisuus, joka katkesi kyöneleen ilmaantuessa hänen silmäkulmaansa yltyen itkuksi. Hän ymmärsi mitä hän oli saanut toiminnallaan aikaiseksi. Myöhemmin juttellessamme kiusaamisesta, hän ihmetteli edelleen, miksi oli kiusannut.

Kiusaajan rooli voi olla pysyvä. Kiusaamiseen kiusaajan roolissa osallistuneilla pojilla on havaittu esiintyvän erilaisia mielenterveysongelmia kuten antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä. Heillä on havaittu rikollisuutta ja päihteiden väärinkäyttöä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

4.2 Kiusattu

Kiusatusta käytetään myös nimitystä uhri. Hän voi olla passiivinen kiusattu, jolloin hän ei näytä ulospäin sitä, että kiusaaminen satuttaa häntä. Hän ei reagoi kiusaamiseen, toivoen, että näin saisi kiusaajaltaan tai kiusaajiltaan rauhan. Provosoiva kiusattu yllyttää kiusaajaa esimerkiksi häiritsemällä luokassa. Aggressiivinen kiusattu puolustautuu vastamalla kiusaamiseensa samalla mitalla. (Mielenterveyden keskusliitto.) Kiusattu on toisten jatkuvan kielteisen toiminnan kohteeksi joutunut. Heitä on noin 5- 15 % oppilaista. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Kiusatun rooli on helposti hyvinkin pitkäkestoinen. Lapsuus tai nuoruus iässä koettu kiusaaminen vaikuttaa minäkuvaan ja sitä kautta käyttäytymiseen. Kiusaamisen uhri välittää tahtomattaan muille viestiä siitä, että on helppo uhri. Tästä seuraa helposti negatiivista kohtelua. Tällainen ihminen luopuu myös helposti oikeuksistaan. (Salmivalli 2005, 45- 47) Voin omakohtaisten kokemusteni kautta todistaa tämän oikeaksi tiedoksi. Huomasin monesti, että minun oikeuksiani vähäteltiin, aivan kuin minun ihmisyyteni olisi ollut vähemmän arvokasta kuin muiden. Olen ollut se, joka yleensä teki työn ja muut ottivat kunnian. Silloin, jos jokin meni pieleen, se oli minun vikani, vaikka en olisi ollut lähelläkään. Kiusaamisesta eheytyminen vaatii omien oikeuksien tasavertaisuuden ymmärtämistä sekä puolustamista. Minä onnistuin siinä.

4.3 Muut roolit

APURI noin 7-10 % oppilaista. Apuri toimii nimityksensä mukaan kiusaajan apuna, muttei ole kiusaajan tavoin aloitteellinen. Kuitenkin apurin osallistumista kiusaamiseen voidaan pitää kiusaajan tavoin merkittävänä. Kiusaajaan verrattuna apuri yhtä suuressa

asemassa kiusaamisen kannalta kuin kiusaajakin, lieventävänä tekijänä on se, ettei apuri ole kiusaamiseen johtaneen aloitteen tekijä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

KANNUSTAJAT, jotka ovat kiusaamispaikalla naureskelemassa ja tarjoavat kiusaajalle positiivista palautetta. Heitä on noin 15- 20 % oppilaista. Kannustajat eivät ymmärrä, että heidän tarjoama positiivinen palaute kiusaajalle toimii kuten bensiini nuotiossa, se innostaa kiusaajaa jatkamaan. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

PUOLUSTAJA, jonka pyrkimys on lopettaa kiusaaminen ja tarjota tukea kiusatulle. Heitä on noin 15- 20 % oppilaista. Puolustaja on kiusaamistilanteen ”sankari” hänen tukensa on kiusatulle tärkeä valo tunnelin päässä. Puolustaja on rohkea, ei välitä yleensä tuleeko itse kiusatuksi. Hänelle tärkeämpää on heikomman osapuolen puolustaminen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

HILJAINEN HYVÄKSYJÄ, joka poistuu paikalta ajatellen, ei tuo minulle kuulu. Näitä kiusaamistilanteesta syrjään vetäytyviä on noin 25- 35 % oppilaista. Hiljainen hyväksyjä tarvitsee rohkaisua puuttua kiusaamiseen. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

5 SYVÄLLE SYDÄMEEN SATTUU

Kiusaamisen seuraukset ovat moninaiset. Kiusaamisesta aiheutuu haittaa paitsi kiusatulle myös kiusaajalle itselleen. Unohtamatta yhteisöä, joka niin ikään kärsii kiusaamisesta.

5.1 Kiusaamisen vaikutukset yhteisöön

Kiusaaminen vaikuttaa kiusatun ja kiusaajan yhteisöihin. Kiusaamisen vaikutus oppimiskulttuuriin on voimakas. Tämä johtuu siitä, että kiusaamisen syyksi nimetyistä ominaisuuksista muodostuu niitä ominaisuuksia, joita yhteisössä vältetään. Jokainen pyrkii välttämään kiusatuksi tulemistä, mikä on täysin luonnollista. Tällöin yhteisön jokainen jäsen pyrkii myös välttämään näitä kiusaamiseen johtaneita ominaisuuksia, ettei tulisi itse kiusatuksi.(Hamarus 2008, 75.)

Pahimmillaan kiusaaminen toimii koulun tavoitteita vastaan. Tällöin yhteisössä esimerkiksi luokassa on menestyminen koulussa mielletty kiusaamiseen johtaneeksi syyksi. Luokan oppilaat pyrkivät välttämään osaamisensa esille tuomista. Tämä näkyy esimerkiksi tuntiaktiivisuuden laskemisena. Aktiivisuus tunnilla saattaa johtaa kiusaamiseen eikä uskalleta ottaa riskiä, vaan jättäytyään passiivisiksi. Oppimisympäristön turvallisuus vaikuttaa oppimisviihtyvyyteen ja oppimiseen, sekä tekee siitä miellyttävää.(Hamarus 2008,76.)

5.2 Kiusaamisen vaikutukset yksilöön

Kiusaamisen vaikutukset yksilöön ovat riippuvaisia yksilön kyvystä käsitellä tapahtunutta. Vaikutusta on myös sillä, missä roolissa hän kiusaamiseen nähden on. Kiusaaminen on suuri riski lasten ja nuorten kehitykselle riippumatta siitä, onko hän kiusattu vai kiusaaja. On mahdollista, että kiusatuiksi tulleet oppilaat kärsivät erilaisista psyykkisistä ongelmista. Kiusaaminen saattaa aiheuttaa kiusatulle ahdistuneisuutta, masennusta, itsetunnon ja -arvostuksen laskemista sekä itsetuhoisia ajatuksia. Kiusaamisella on myös

vaikutusta kiusatun fyysiseen hyvinvointiin. Tämä näkyy psykosomaattisina stressioireina. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto.)

Näiden lisäksi on yleistä, että kiusaamisen kohteeksi joutunut kärsii opiskelumotivaation laskemisesta ja saattaa vältellä kouluun menemistä erilaisiin tekosyihin vedoten. Kiusaamisella on vaikutusta myös vertaissuhteisiin eli siihen miten kiusattu suhtautuu muihin ikäisiinsä tai luokkansa muihin oppilaisiin. Tällä saattaa olla vaikutusta myös aikuisiällä, jolloin hänellä on vaikea luottaa toisiin ihmisiin. Hän saattaa myös vältellä sosiaalisia tilanteita. Etenkin pojilla tämä saattaa näkyä myöhemmin esimerkiksi läheisyyden pelkona seurustelusuhteissa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto; Pörhölä, 2008.)

Vertaissuhteiden tärkeyttä kuvaa se, että niillä on vaikutus myös lapsen minäkuvan rakentumiselle. Kiusatuksi tuleminen voi saada lapsen syyttämään itseään saamastaan kohtelusta sekä tuntemaan, että on ansainnut saamansa kohtelun, vaikka näin ei olekaan. Kielteisen minäkuvan aiheuttama käytös on alistuvaa, eikä oppilas kykene puolustamaan itseään tai oikeuksiaan. Tästä seuraa, että kiusattu välittää viestin: ”Olen helppo uhri”. Tämä puolestaan lisää riskiä, että hän joutuu negatiivisen kohtelun ja kiusaamisen uhriksi. Ongelmat vertaissuhteissa saavat lapsen näkemään ikäisensä negatiivisessa valossa, epäluotettavina ja pahaa ajattelevina. (Salmivalli 2005, 45- 47.)

Kiusaaja ei selviä kiusaamisestaan ilman negatiivisia seurauksia. Näillä seurauksilla en tarkoita mahdollisia rangaistuksia. Rangaistusten käyttäminen on kyseenalaista, sillä tärkeintä ei ole löytää syyllistä tai syyllisiä, vaan auttaa koulukiusaamiseen osallisia henkilöitä irti koulukiusaamisesta. Tarkoitin fyysisiä ja psyykkisiä seurauksia. Kiusaajat kärsivät kiusattujen tapaan psykosomaattisista oireista kuten kipu ja särkytiloista, yökastelusta sekä nukkumisvaikeuksista ja mielipahasta.

Mikäli kiusaaja saa jatkaa kiusaamista kenenkään siihen puuttumatta, on hänellä riski käyttäytyä aggressiivisesti myöhemminkin. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto; Pörhölä, 2008) Kiusanneita poikia tarkasteltaessa, on havaittu heillä esiintyvän myöhemmin erilaisia ihmissuhteisiin ja mielenterveyteen liittyviä ongelmia, kuten antisosiaalisia persoonallisuushäiriöitä, päihteiden väärinkäyttöä, rikollisuutta sekä aggressiivista käyttäytymistä parisuhteissa. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto; Pörhölä, 2008, 96-97.)

Kiusaamisen vaikutuksia oppilaan tulevaisuuteen voidaan pitää merkittävinä. Jos oppilas on ollut oman yhteisönsä tasavertainen jäsen, on hänen kiinnittymisensä uuteen ympäristöön helpompaa, kuin oppilaan joka on merkittävässä määrin kokenut tulevana syrjityksi ja väheksytyksi omassa yhteisössään. Uuteen ympäristöön, jatko koulutukseen tai työelämään siirtyminen voivat olla mahdollisuus parempiin vuorovaikutussuhteisiin, tämä puolestaan tarjoaa mahdollisuuden kiusatun psyykkisen hyvinvoinnin paranemiselle.

Kuitenkin on huomattava, että kiusaamisen kokeminen jättää aina jälkensä ja on voinut horjuttaa hänen ystävyssuhteitaan, luottamustaan vertaisiinsa, hyvinvointiaan ja erityisesti itseluottamustaan. Tästä puolestaan seuraa se, ettei hän ole kykenevä solmimaan siirtymävaiheessa uusia ihmissuhteita, vaan vetäytyy mieluummin taustalle. Tämä johtuu siitä, että hän suojelee itseään uusilta loukkauksilta vertaistensa taholta (Pörhölä, 2008,101.)

6 MIKS TOISET VAAN KIUSAA

Kiusaamisen syihin voidaan liittää tiettyjä avaintekijöitä. Näitä ovat ryhmäpaine, valta, kateus, pelko ja projektiot. Kiusaamisessa on kysymys yksilön tai ryhmän oireilevista ongelmista. (Höistad 2003, 64.)

6.1 Ryhmäpaine ja kateus

Kiusaamistilanteessa kiusaaja on harvoin yksin. Mukana on usein ainakin yksi aktiivisesti tai passiivisesti kiusaamiseen kannustava. Kiusaamistilanteeseen puuttumatta jättäminen on hiljaista hyväksymistä. Kiusaamisen jatkumisen kannalta, on ryhmän reaktiolla suuri merkitys. Ryhmän paine sen jäsenten välillä on voimakasta. Tästä johtuen sen jäsenet saattavat olla pakotettuja toimimaan tavalla, jolla ei yleensä tai yksin ollessaan toimisi. (Höistad 2003, 67.)

Kateudessa on kysymys siitä, ettemme ole tyytyväisiä, emmekä osaa arvostaa, sitä mitä meillä on, vaan haluaisimme saada sen, mitä jollain toisella on. On normaalia, että olemme kateellisia sille, joka osaa tai omistaa jotain sellaista, mitä itse haluaisimme. (Höistad 2003, 69.) Kiusaaminen johtuu kiusaajan halusta saavuttaa itselleen samaa, mitä kiusatulla on. Kun kiusaaja ei voi saavuttaa sitä, mitä kiusatulla on purkaa hän kateuttaan kiusaamalla. Oli kysymys sitten taidosta, omaisuudesta tai sosiaalisesta asemasta.

6.2 Valta ja pelko

Kiusaajan hallitsevina piirteinä on aggressiivisyys ja vallanhalu. Kiusaaminen antaa kiusaajalle mahdollisuuden saada ote aggressiostaan. Hänellä on tarve hallita ja hän tyydyttää tämän tarpeensa vallan kautta. Vallanpitäjänä kiusaaja saavuttaa tavoittelemansa pelon avulla. Jos joku uhmaa hänen valta-asemaansa asettumalla kiusatun puolel-le, joutuu hän kiusaamisen kohteeksi. Tämä johtuu siitä, että kiusaaja / vallanpitäjä ei

halua menettää asemaansa ryhmässään. Mikäli näin kävisi, menettäisi hän valta-asemansa kokonaan.(Höistad 2003, 65.)

Yleinen syy miksi kiusaamisessa olla mukana on pelko siitä, että tullaan itse kiusatuiksi. Pelko siitä, että joudumme ryhmän tai yhteisön ulkopuolelle saattaa johtaa siihen, että saatamme tehdä sellaista mitä emme normaalisti tekisi. Tätä pelkoa on helppo ymmärtää, sillä valtaapitävää on vaikea vastustaa koska pelko ja valta ovat niin vahva yhdistelmä. Tämä näkyy myös työpaikoilla. Valtaapitävää ei uskalleta uhmata epäsuosioon joutumisen pelossa.(Höistad 2003,66-67.)

6.3 Projektit

Se viha, jota kiusaaja kohdistaa kiusattuun, ei ole lähtöisin kiusatusta vaan kiusaajasta itsestään. Kiusaaja näkee kiusatussa tiedostamattaan piirteen tai ominaisuuden, jota ei haluaisi itsellään olevan. Kiusaajan on siis löydettävä kohde, johon voi purkaa omaa aggressiotaan ja turhautumistaan. Ärtymystä tai muita epämiellyttäviä tunteita meissä herättäviä nimitämme usein epämiellyttäväksi tai ärsyttäväksi. On hyvä huomata, että se mitä pidämme totuutena, on vain meidän totuutemme, eikä koko totuus. Selittäessämme miksi meistä tuntuu siltä, kuin tuntuu tämän henkilön ärsyttävyys ja epämiellyttävyys on meidän helpompi kohdistaa häneen aggressiivisuutta. Näin saamme aggressiollemme nimen ja tiedostamme mitä vastaan sen suuntaamme. Samalla etäännyttävää vastuumme omiin tekoihimme emmekä kuule omantunnon kolkutusta. Näin kiusaaja kierrättää ongelmansa kiusatulle.(Höistad 2003,72–73.)

Meille voi olla vaikeaa tulla tietoiseksi toimintaamme ohjaavista projektioista. Kuitenkin se on välttämätöntä, jotta voisimme muuttaa käytöstämme. Kiusaajan ymmärrettyä keneen tai mihin hänen vihansa kohdistuu tai mistä se johtuu, voi hän ottaa vastuutaan teoistaan. Tämä vaatii kiusaajalta kypsyyttä. Toisin sanoen, mitä vanhemmaksi tulemme, sen helpompaa tämän ymmärryksen löytäminen on. Aikuisellekin voi olla vaikeaa havaita oman käyttäytymisensä ja sisäisten vaikuttimiensa välistä yhteyttä, tämän vuoksi on aikuisen tehtävä ymmärtää koulukiusaajan aggressioiden lähde ja mahdollisuudet auttaa häntä.(Höistad 2003,72–73.)

7 KELLE SEN KERTOISIN

Kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäiseminen on jokaisen tehtävä ja velvollisuus. Suurin osa suhtautuu kiusaamiseen kielteisesti, mutta silti kiusataan. Jokin tässä yhtälössä ei osu kohdalleen. On ymmärrettävää, että lapset/ nuoret pelkäävät itse joutuvansa kiusatuksi, mikäli kiusaajaa saa tietää heidän kertoneen aikuiselle kiusaamisesta.

7.1 Mitä vanhemmat voivat tehdä?

Lapsen ensisijaisia kasvattajia ovat hänen vanhempansa. Vanhempien aktiivinen osallistuminen kiusaamisen vastaiseen toimintaan on merkittävää. Lapset ovat aina lojaaleja vanhemmilleen. Tämän vuoksi kotoa saadut vaikutteet ovat suuressa roolissa, kun lapsi tai nuori muodostaa omaa arvomaailmaansa. Oman lapsen kertoessa koulussa tapahtuneesta kiusaamisesta on vanhemman otettava hänen kertomansa todesta. Yhteyden ottamista kouluun ei pidä pelätä. Se onkin hyvä tapa aloittaa tapauksen selvittäminen. Kuitenkin on muistettava, että rakentavalla yhteistyöllä saavutetaan parempia tuloksia ja samalla tulee toimineeksi hyvänä esimerkkinä lapselle. (Salmivalli 2003,78)

On selvää, että oman lapsen osallisuus koulukiusaamiseen on vanhemmille järkytys, kuitenkin asioiden selvittäminen syyttelemättä on tärkeää. (Salmivalli 2003,78) Yhtä tärkeää kuin kysyä lapselta kotitehtävistä on kysyä, miten koulussa meni? Välillä on hyvä esittää suora kysymys: ”Kiusataanko teidän koulussa?” Aktiivinen vanhempi puutuu, myös muita kuin omaa lastaan koskeviin kiusaamisiin, ilmoittamalla niistä kouluun. Tämä toimii samalla hyvänä esimerkkinä lapsille vastuullisesta toiminnasta.

Vanhemmilla on mahdollisuus pienentää lapsen riskiä tulla kiusatuksi tai kiusaajaksi. Aggressiivinen käyttäytyminen ja kiusaaminen kasvavat ympäristössä, jossa lapsi näkee aggressiivista käytöstä, eikä tähän negatiiviseen käyttäytymiseen puututa. Pahinta on, että näin lapsi saa läpi oman tahtonsa. Kiusaamisen ja aggressiivisuuden ehkäisemisessä on tärkeää, ettei sitä hyväksytä ketään kohtaan. Lapsen toimiessaan väärin ei hänen tarvitse kokea aggressiivista käytöstä vanhemmiltaan tai muilta läheisiltään. On muistettava, että kieltojen ja käskyjen asemasta on olemassa vaihtoehtoisia menettelytapoja,

joilla voimme viestiä, ettemme hyväksy hänen käyttäytymistään. Tällainen hyvä tapa on rakentava keskustelu, lapsen kanssa keskustellaan siitä, mitä hän teki väärin ja miten olisi tullut toimia. (Salmivalli 2003, 78) Lapsen ymmärtäessä väärä toimintansa, on hänen helpompi ymmärtää sen seurauksia. Samalla hän oppii, että omista tekemisistään on kannettava vastuu.

7.2 Mitä koulussa voidaan tehdä?

Koulussa on monia tahoja joihin voi ottaa yhteyttä havaitessaan kiusaamista. Kiusaamisesta voi kertoa opettajille, rehtorille, koulukuraattorille ja kouluterveydenhoitajalle. Jos pelkää, jonkun näkevän voi laittaa esimerkiksi tekstiviestin, soittaa tai lähettää sähköpostia. Kouluissa on käytössä erilaisia järjestelmiä, joilla oppilaat, vanhemmat ja opettajat voivat viestiä kouluun liittyvistä asioista. Oppimistietojärjestelmä Wilman kautta voi koululle laittaa tietoa kiusaamisesta.

Koulun henkilökunnan on hyvä muistaa, että ilmoittaessaan kiusaamisesta oppilas tai hänen vanhempansa ovat ylittäneet suuren muurin. Kertomalla tai ilmoittamalla kiusaamisesta kouluun he tekevät palveluksen koko koulu yhteisölle sekä kiusaajalle. Tämän vuoksi heidän yksityisyyttään on suojeltava ja kunnioitettava heidän toivettaan pitää ilmoittaja salassa. Kiusaaminen on aina kitkettävä pois, ei ole väliä mistä tieto on tullut.

Kun koulusta ilmoitetaan lapsen kiusanneen koulussa, ei ole kysymys syytöksistä vanhempaa vastaan. Koulu haluaa ilmoittamalla vanhemmille auttaa lasta pääsemään irti kiusaamisesta. Vanhemmilta odotetaan yhteistyötä asian selvittämiseksi. Lapsensa parhaaksi toimiva vanhempi osallistuu tähän yhteistyöhön aktiivisesti. (Salmivalli 2003, 79.)

On tärkeää keskustella kiusatun lapsen kanssa siitä, miten kiusaamistilanteessa tulisi toimia. Välinpitämätön asenne kiusaamista kohtaan on unohdettava. Kiusaaminen on aina otettava vakavasti, vaikka se kuulostaisikin vähäiseltä, on siihen silti puututtava. Kiusatuksi joutuessaan on hyvä suhtautua tilanteeseen rauhallisesti. Tämä sen vuoksi, että kiusaaja hakee kiusatun provosoitumista. Tämä provosoituminen toimii hänelle palkintona kiusaamisesta. Kun, hän ei saa palkintoaan, eli kiusatun provosoitumista, hän

luopuu kiusaamisesta. On tärkeää muistaa, ettei kiusaaminen ole kiusatun syy, eikä sen loppuminen ole hänen vastuullaan.(Salmivalli 2003,79.)

Kiusaamista selvitettäessä on hyvä muistaa, että se miten tapahtuneesta kerrotaan on riippuvainen siitä, millainen suhde kertojalla on tapahtuneeseen. Toisin sanoen on luonnollista, että pyrimme kertomaan tapahtuman itsellemme edullisessa valossa. Tämän vuoksi meidän täytyy saada tietoa tapahtumien kulusta mahdollisimman monelta taholta. Kiusaamiseen johtaneella syyllä/ syillä on osittain vaikutusta siihen, miten kiusaamiseen suhtaudutaan jatkossa vastaavissa tilanteissa. Jos kiusaajat katsovat kiusaamisen johtuneen kiusatusta itsestään, voi kiusaaminen saadessaan jatkua muuttua julmemmaksi.

Tämä johtuu siitä, että kiusaaja ei koe tekevänsä mitään epäeettistä, vaan näkee, että kiusattu on omalla olemuksellaan tai tekemisellään ansainnut kiusaamisen kohteeksi joutumisen. Näin ei ole. Kiusatulle on tärkeää painottaa, ettei kiusaaminen ole hänen syynsä, vaan kysymyksessä on ryhmän harjoittamasta epäinhimillinen kohtelu, jota voidaan pitää rajuna väkivaltana.(Karhunen 2008,190–191.)

Koulussa olisi hyvä ylläpitää keskustelua koulukiusaamisesta. Tämä toimisi samalla viestinä oppilaille, ettei koulussa hyväksytä kiusaamista. Kynnys tapahtuneesta kiusaamisesta puhumiselle on suuri. Tämän vuoksi olisi hyvä, että koulussa toteutettaisiin kiusaamiskyselyjä esimerkiksi kaksi kertaa vuodessa molempien lukukausien alkupuoliskolla kun opiskelut on saatu hyvään vauhtiin. Mikäli kysely paljastaa kiusaamista tapahtuneen siihen voidaan puuttua ja tilannetta seurata.(Hamarus 2012, 34-35.)

7.3 KiVa Koulu – toimenpideohjelma

Kiva Koulu on toimenpideohjelma, jonka tavoitteena on estää koulukiusaaminen lisäämällä tietoa koulukiusaamisesta ja rohkaista toimimaan koulukiusaamista vastaan. Koulukiusaamisiin pitää puuttua ja selvittää ne systemaattisesti sekä ammattitaitoisesti. KiVa Koulun kehittäminen aloitettiin Turun yliopistossa opetusministeriön rahoittamana vuonna 2006. Vuoden 2007 syksyllä ohjelman kokeilu aloitettiin. Vuonna 2009 KiVa Koulu laajeni valtakunnallisesti kaikkien perusopetusta antavien koulujen käyt-

töön.(Tuomisto, Salmivalli, Poskiparta 2009, 173-174.) Kesäkuussa 2012 tarkastettiin PsM Antti Kärnän väitöskirja KiVa Koulu- ohjelman vaikutuksista.(Kiva Koulu)

KiVa Koulu- ohjelma pyrkii vaikuttamaan kiusaamistilanteita sivusta seuraaviin kannustaen heitä tukemaan kiusattua. KiVa Koulu on jaettu kolmeen eri versioon luokkasteiden mukaan, 1-3 luokkalaiset, 4-6 luokkalaiset ja 7-9 luokkalaiset. Ohjelma rakentuu yleisiin ja kohdennettuihin toimenpiteisiin. Kuten nimityksistä voi päätellä otetaan kohdennetut toimenpiteet käyttöön kun kiusaamistapaus tulee ilmi. Kohdennetut toimenpiteet ovat aikuisen välitöntä toimimista kun kiusaamistapaus tulee ilmi. Aikuinen auttaa ja tukee kiusattua. Koulun Kiva- tiimi, joka koostuu kolmesta koulun henkilökuntaan kuuluvasta aikuisesta. Tämä työryhmä toimivat asiantuntijoina sekä kiusaamistapausten selvittäjinä koulussaan. Heidän lisäksi kiusaamisen selvittämiseen osallistuu luokanopettaja. (Tuomisto, Salmivalli, Poskiparta 2009, 175-181.)

7.4 Kaikkien yhteinen asia

Koulukiusaamisesta keskusteleminen lasten kanssa on tärkeää. Keskustelun tarkoituksena ei ole pelotella kiusaamisella, vaan saada lapset ajattelemaan koulukiusaamisen seurauksia, ja ennen kaikkea se, etteivät he osallistuisi kiusaamiseen. Lasten kanssa kiusaamisesta keskustellaan yleisellä tasolla. Voimme nostaa esille keskusteluissa sitä, miten kiusaamiseen tulisi suhtautua. Miten tulisi toimia havaitessaan kiusaamista. Miten toimia, jos itse joutuu kiusaamisen kohteeksi. Aikuisen saadessaan tietoonsa tapahtuneesta kiusaamisesta, tulee hänen puuttua tilanteeseen vaikka ei olisikaan kysymys hänen omasta lapsestaan.(Salmivalli 2003, 80.) Kiusatun tuskaa helpottaa kuulla ettei kiusaaminen ole hänen syynsä tai vikansa. Kun kiusattu kykenee ymmärtämään oman viattomuutensa ja syyttömyytensä kiusaamisen uhriksi joutumiselle, pystyy hän ymmärtämään kiusaamisen laajempaan hänen yhteisössään tapahtuvana kokonaisuutena. (Hamarus 2012, 51-52.)

On huolestuttavaa, että kiusaamisesta aikuisten tietoon tulee vain pieni osa. Syynä tähän voidaan pitää lapsen tai nuoren ja aikuisen välillä olevaan luottamuspulaa. Tämä johtuu siitä, että lapsi tai nuori kokee, että aikuinen ei voi tai kykene vaikuttamaan kiusaamiseen. Taustalla voi olla myös pelko, että tilanne vain pahenee jos siitä kertoo. Tämän

vuoksi kiusaamiseen puutumisen on oltava tarpeeksi tehokasta. Mikä sitten on tehokasta puuttumista kiusaamiseen? Tehokas puuttuminen on pitkäaikaista seuranta. Se edellyttää aikuisten vakavaa suhtautumista ja sitoutumista kiusaamisen lopettamiseen keskustelemalla, kuuntelemalla ja havainnoimalla.(Hamarus 2012, 28-29.)

Kiusaaminen on epäsosiaalinen tapahtuma. Kun ihminen pyrkii ymmärtämään sosiaalista tilannetta, tekee hän tulkintoja siitä, mitä on havainnut tai mitä hänelle tilanteesta on kerrottu. Tulkintaan vaikuttavat ihmisen omaksumat ajattelumallit ympäröivästä maailmasta ja siitä, millaisena hän näkee ihmiset, ja toisaalta miten hän tulkitsee asian merkityksellisyyden. Kiusaamista selvitteleviltä vaaditaan eettistä herkkyyttä, taitoa tulkita sitä, millaiset seuraukset eri toimintatavoilla on tilanteen osapuolille. Tilannetta olisi kyettävä tarkastelemaan mahdollisimman laajasti kaikkien osapuolten näkökulmasta. (Juujärvi, Myyry, Pessa 2007, 79- 80.)

Eettisesti sensitiivinen ihminen osaa asettua toisten ihmisten rooleihin eli hän kykenee näkemään tilanteen jonkun muun kuin itsensä näkökulmasta. Tämä toisen ihmisen rooliin asettuminen on vaativampaa ajattelutoiminnalle kuin mitä on itsensä ajattelu kyseisessä tilanteessa. Syy on siinä, että olemme yksilöitä ja koemme asiat eritavoin. Empatia on eläytymistä toisen ihmisen tunteisiin. Empatia on oleellinen osa rooliin asettumista. Empatian lisäksi tarvitsemme sympatiaa. Sympatia mahdollistaa meille tilanteen tarkastelua hiukan kauempaa. Ihmisen tuntiessa sympatiaa tuntee hän myötätuntoa kiusaamistilanteessa olleen ihmisen tuntemien epämiellyttävien tunteiden sijaan. Tärkeää on, että kiusaamistilanteessa ollut kokee meidät aidoiksi ihmisiksi. Aitous on avoimuutta sekä rehellisyyttä. (Juujärvi, Myyry, Pessa 2007, 81- 84.)

Empaattisuus on tärkeä asia. Erityisesti silloin, kun sen kohteena on yksi ihminen. Empatian ongelmana voidaan pitää empaattista vääristymää. Empatia ei aina ole puolueetonta, vaan saatamme tuntea enemmän empatiaa tiettyjä ihmisiä kohtaan. Empaattista vääristymää voidaan kuitenkin korjata. Työkaluina käytämme puolueettomuutta ja ihmisarvon kunnioittamista. Puolueettomuus, eli asettuminen kiusaamistilanteessa ulkopuoliseksi tarkkailijaksi, emme asetu kiusatun tai kiusaajan puolelle vaan olemme heidän välissään ja yhtä paljon molempien puolelle. Ihmisarvon kunnioittaminen, ei ole merkitystä millainen on ihmisen sosiaalinen tausta, minkä värinen on hänen ihonsa tai mitä kieltä hän puhuu. Tärkeintä on ihmisyyys ja sen vaaliminen.(Juujärvi, Myyry, Pessa 2007, 81- 89.)

8 KOULUKIUSAAMINEN - KOULUTUSPAKETTI

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus muodostui koulutusten järjestämisestä peruskouluikäisille. Koulutusten tavoitteena oli lisätä oppilaiden tietoisuutta koulukiusaamisen aiheuttamista vahingoista ja vähentää koulukiusaamista. Koulutus pohjautui tekemään koulutusmateriaaliin, joka koostui tämän opinnäytetyön tietopohjasta. Koulutus sisälsi PowerPoint esityksen ja harjoituksia koulutuksen eri vaiheissa tehtäväksi. Tehtävien tarkoitus on herättää oppilaat keskustelemaan aiheesta, ja lisätä heidän mielenkiintoaan aiheeseen. Pidin kolme koulutusta seitsemäsluokkalaisille. Varsinaista koulutusmateriaalia en liitä opinnäytetyöhöni, vaan jätän sen omaan käyttööni. En mainitse niitä kuntia tai kaupunkeja, joissa koulutuksia on pidetty tai muutakaan mistä voitaisiin yhdistää opinnäytetyössäni kertomistani tapaamisista. Tämä sen vuoksi, että olen saavuttanut heidän luottamuksensa ja luvannut heille, etten kerro heidän nimiään tai sitä missä asuvat. Heidän luottamuksensa on minulle arvokasta, enkä halua sitä menettää.

Koulutusten ajankohdaksi valittiin toukokuun loppu. Ajankohta koulutuksen järjestämiselle oli hyvä. Kokeita ei enää ollut ja oppilaille oli mukavaa saada jotain erilaista normaalin koulunkäynnin sijaan. Koulun rehtorilta kysyttiin koulutusten pitämisestä jo tällä 2012. Rehtori näki aiheen ajankohtaiseksi ja antoi luvan koulutusten järjestämiselle. Koulutukset päättyivät vanhemmille järjestettyyn tilaisuuteen, jossa vanhempia kannustettiin lastensa tueksi ja kyselemään, ovatko he havainneet kiusaamista koulussaan.

Marja-Leena Mattila-Numminen kirjoitti artikkelin ”*Haavat kääntyivät voimavaraksiksi*” 16. elokuuta 2012 ilmestyneeseen Lestijoki-lehteen. Artikkelin käsitteli opinnäytetyötäni ja kiusaamista. Artikkelin ilmestymisestä seurasi mielenkiintoisia keskusteluja ihmisten kanssa koulukiusaamisesta. Erityisen miellyttävää oli huomata miten kiitollisia ihmiset olivat artikkelista ja siitä, että uskalsin julkisesti kertoa kokemastani kiusaamisesta. Vanhemmat kyselivät neuvoja miten kiusaamiseen tulisi puuttua ja miten he voivat auttaa kiusattua lastaan.

8.1 Koulutuspaketin suunnittelu

Koulutus perustuu vuorovaikutteisuuteen, jossa harjoitusten ja keskustelun avulla pyritään selkeyttämään teoriaa helpommin omaksuttavaksi. Lisäksi pidetään kuulijat aktiivisena käsiteltävään aiheeseen. Oppilaiden aktivointi keskusteluun aiheesta on tärkeää. Tätä keskustelua kouluttaja voi herättää esittämällä kysymyksiä.

Millaiselle ryhmälle koulutus järjestetään? Koulukiusaamisella on vaikutus yhteisöön. Tässä tapauksessa yhteisö on luokka, joten on luontevaa pitää koulutus luokittain. Tällöin jokainen yhteisön jäsen on mukana samassa koulutuksessa ja oppilaat pääsevät yhteisönä keskustelemaan koulukiusaamisesta. Opinnäytetyötäni varten pidin koulutuksen kolmelle seitsemäsluokkalaisten ryhmälle. Oppilaat osallistuivat koulutukseen aktiivisesti tehden harjoituksia ja osallistuen keskusteluun.

Koulutukset on suunnattu peruskouluikäisille, ja heidän iässään vanhempien vastuu kasvattajina on merkittävä. Tämän vuoksi myös vanhemmille on olemassa oma koulutuspaketti, joka on luentotyypinen kokonaisuus, jossa on kuitenkin jätetty tilaa yleiselle keskustelulle. Vanhemmille pidettävän luennon teemoina ovat muun muassa keskustelemisen tärkeys ja rakentavan ilmapiirin luominen. Jos koulusta otetaan yhteyttä, ei vanhempia tai lasta syytetä, vaan halutaan lopettaa koulukiusaaminen. Vanhempia tarvitaan, jo senkin vuoksi, että he tuntevat lapsensa parhaiten. Tämän vuoksi vanhempien rooli koulukiusaamisen torjumisessa ja tapausten selvittämisessä on tärkeä.

Vaikka koulutukset oli suunnattu peruskouluun, herätti se kiinnostusta myös toisen asteen oppilaitoksissa. Kävinkin pitämässä kahdella oppilaitoksella luennot, joihin osallistuivat kaikki nuoriso koulutuksessa olevat oppilaat. Yksi unelmani toteutui, kun sain kouluttaa yhden kunnan kaikki yläasteikäiset sekä heidän vanhempansa. Tähän vanhempain iltaan osallistui myös lukion oppilaiden vanhempia.

8.2 Koulutuspaketin toteuttaminen

Koulutus pidettiin kolmelle 7- luokan ryhmälle erikseen. Koulutusten oli teoria tiedon ja harjoitusten sekä vapaan keskustelun vuorottelua. Koulutuksista saatu positiivinen palaute ja uusien koulutusten kysynnän vuoksi laajensin materiaaliani koskettamaan myös

muita peruskoululaisia ja esikoululaisia. Koulutuksen kesto on esikoululaisilla ja 1-2 lk:n oppilailla 45 minuuttia ja perustuu kirjoittamaani tarinaan Aatu- nimisestä pojasta, jota kiusataan koulussa. Tarinan jälkeen kouluttaja keskustelee tai piirtää lasten kanssa koulukiusaamisesta ja miten siihen tulisi suhtautua. 3-9 lk:n oppilailla koulutuksen kesto on 2 x 45 min eli kahden oppitunnin mittainen. 7-9 lk:n oppilaille koulutus tuo esille sen mitä rikoslaki sanoo ja millä nimikkeillä koulukiusaamisen eri muodot löytyvät rikoslaista. Tämä siitä syystä, että yläasteella saavutetaan 15-vuoden ikä ja sen jälkeen olemme rikosoikeudellisessa vastuussa tekemisistämme. Tämä sen vuoksi, että oppilaat suhtautuisivat koulukiusaamiseen vakavammin. Vanhempien koulutusmateriaalissa käydään läpi samat keskeiset asiat kuin oppilaidenkin kanssa, sekä lisäksi vanhempien rooli koulukiusaamistapauksissa. Vanhempia kannustetaan rakentamaan yhteistyöhön koulun ja toisten vanhempien kanssa, sekä keskustelemaan omien lastensa kanssa koulukiusaamisesta.

Koulutuksen pohjana on PowerPoint- esitys joita täydennetään kertomalla kussakin diassa olevasta asiasta syvällisemmin. Diojen välissä tehdään harjoituksia joiden tarkoitus on helpottaa asian sisäistämistä. Keskustelulle ja kysymyksille on mahdollisuus aina, kun kuulijasta siltä tuntuu. Erityisesti oppilaita kannustetaan keskusteluun esittämälle heille kysymyksiä.

Aluksi koulutukset olivat tukioppilaille, mutta laajenivat koskemaan myös muita ala- ja yläkoulun oppilaita sekä toisen asteen opiskelijoita sekä vanhempiaan

8.3 Koulutuspaketin arviointi

Arvioidakseni koulutuksen onnistumista tein lomake kyselyn, jolla selvitin kokemuksia kvalitatiivisesti koulutuksesta. Kysymykset käsittelivät luokan ilmapiiriä ja kiusaamista. Koulutusten tavoitteeksi olen asettanut koulukiusaamisen vähenemisen sekä asenteiden ja suhtautumisen muuttumisen koulukiusaamiseen. Mielestäni onnistuin täyttämään nämä tavoitteet, sillä 43 oppilaasta 90,7 % vastasi saaneensa lisää tietoa koulukiusaamisesta koulutuksen myötä. Pidän tätä tavoitteet ylittävänä saavutuksena, sillä odotukseni olivat 50 % luokkaa.

Näin oppilaat kuvasivat koulutuksen antia seuraavasti:

”Sain enemmän tietoa mitä koulukiusaaminen oikeasti on.”

”Sai lisää tietoa ja että se on vakavampaa kuin luulis.”

Toisena tavoitteena oli asenteiden ja suhtautumisen muuttuminen koulukiusaamiseen. Tässäkin tavoitteessa voin todeta tavoitteiden ylittyneen sillä 83,7 % oppilaista vastasi sen vaikuttaneen heidän käsitykseensä ja asenteeseensa koulukiusaamisesta. Miten koulutus oli vaikuttanut käsitykseen kiusaamisesta?

Oppilaiden vastaukset olivat seuraavanlaisia:

”Tajusin, että kiusaaminen on typerintä mitä on ja että, seuraukset ovat vakavat.”

”Rohkaisee kertomaan jollekin kiusaamisesta.”

”Palautti myös mieleen kauan jauhetun asian ettei saa kiusata ja että siitä jää syvät arvet loppuelämäksi.”

”Antoi rohkeutta puolustaa kiusattua.”

”Että sillä on näin suuri vaikutus...”

”Nyt tiedän miten paljon siitä on meille kaikille haittaa.”

”Tässä tajusi miten vakavaa kiusaaminen on ja mihin se voi johtaa.”

”Kiusaamisessa ei ole mitään järkeä”

”Nyt ymmärrän paremmin miten paha asia kiusaaminen on.”

”että aina on kerrottava kiusaamisesta jollekin.”

”Kiusaaminen voi jättää pysyvät arvet.”

”Oma suhtautumiseni kiusaamiseen vakavoitui entisestään.” (Koulutuksiin osallistuneet oppilaat)

Miksi tulokset ovat tällaiset? Yhtenä tekijänä pidän sitä, että olen laittanut persoonani kokonaisuudessa peliin koulutuksia pitäessäni. Kerron avoimesti kokemastani kiusaamisesta, sekä siitä, miten se on vaikuttanut minuun ja elämääni. Tuon esille myös sen, miten kauan minulla on kulunut oman kiusaamiseni käsittelyyn. Oppilaat olivat mukana aidosti, ja antoivat tilaa puhua. Tilanne oli hyvin palkitseva. Minua oli varoitettu, etteivät oppilaat lähde helposti mukaan, ja että saattaisivat häiriköidä. Minkäänlaista häiriköintiä ei ollut. He kuuntelivat, mitä minulla oli sanottavana ja tunnelma luokassa oli miellyttävä. Palaute, jota koulutuksista sain, oli positiivista. Osa opiskelijoista liikuttuivat, sillä omasta elämästäni kertomani esimerkit tulivat niin lähelle heidän omia kokemuksiaan. Aluksi osa oppilaista väheksyi koulukiusaamista, mutta ymmärsivät sen va-

kavuuden. Hyvin kuvaava oli erään oppilaan kommentti:

”Nyt ymmärrän paremmin miten paha asia kiusaaminen on.”

Vanhemmille järjestettiin ilta koulukiusaamiseen liittyen. Luennoin koulukiusaamisesta. Vanhemmille pidettävän luennon teemoina ovat keskustelemisen tärkeys ja rakentavan ilmapiirin luominen. Koulusta otetaan yhteyttä, eivät opettajat syytä vanhempia tai lasta, vaan haluavat auttaa lapsen pois koulukiusaamisesta. Vanhempia tarvitaan, jo senkin vuoksi, että he tuntevat lapsensa parhaiten. Vanhemmilta saatu palaute oli positiivista.

Opettajilta ja koulukuraattorilta saatu palaute oli positiivista. He olivat yleisesti sitä mieltä, että tämän kaltaisille koulutuksille on nyt tilausta, sillä puhumme yhteiskunnallistekin merkittävästä asiasta. Koulukiusaaminen on ajankohtainen aihe, joka on ollut paljon esillä medioissa.

Koulukiusaaminen on terminä epäselvä, tähän lienee syynä yleisesti vallalla oleva kuva siitä, että koulukiusaaminen on koulussa tapahtunut julma väkivallanteko, jossa on käytetty apuvälineenä jotain esinettä, esimerkiksi puukkoa, pesäpallomailaa, jne. Tämän tapainen keskustelu antaa valheellisen kuvan siitä, mitä koulukiusaaminen on. Tämä harhauttaa oppilaita ajattelemaan, että se mitä heidän koulussaan tapahtuu, ei olekaan koulukiusaamista. Tällainen hypoteesi tuli mieleeni, kun luin oppilaiden vastauksia kyselyyn, jonka he tekivät koulutuksen lopuksi.

9 POHDINTA

Kiusaaminen on ilmiönä ihmeellinen. Lähes poikkeuksetta kukaan ei sitä hyväksy, mutta kuitenkin kiusaamista on olemassa. Yhtälö on mielenkiintoinen, kukaan ei hyväksy, mutta silti kiusaamista on. Kiusaamisen lopettamiseen tarvitaan ymmärrystä ja taitoa toimia. Ymmärrystä oman toimintamme syistä ja seurauksista, vasta sen jälkeen kykenemme muuttamaan toimintaamme.

9.1 Opinnäytetyön toteutuksen arviointi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tietoisuuden lisääminen koulukiusaamisesta ja sen väheneminen. Koulutukset toteutettiin ryhmittäin, sillä parempia tuloksia saadaan kun vaikutetaan koko yhteisöön, luokkaan (vrt. Salmivalli ks. sivu 4). Saadun palautteen mukaan koulutuksiin osallistuneet oppilaat heräsivät pohtimaan kiusaamista ilmiönä ja omaa rooliaan suhteessa kiusaamiseen. Myös opettajien ja vanhempien antama palaute oli positiivista ja he kannustivat jatkamaan koulutusten pitämistä. Erään isän sanoja lainaten: *”Teet arvokasta ja tärkeää työtä, jatka samaan malliin.”* Tähän mennessä koulutuksia on toteutettu 21, joissa on ollut mukana n.580 kuulijaa. Seuraavaksi koulutukseen osallistuvat oman yksikköni sosionomi opiskelijat. Myös muista koulutuksista neuvotellaan.

Opinnäytetyöni luotettavuuden varmistamiseksi on sen tekemiseen käytetty monipuolista lähdekirjallisuutta. Tällä opinnäytetyöllä vastataan koulussa olleeseen tarpeeseen yhteistyössä koulun kanssa. Palautteet on huomioitu muuttamattomina. (Hirsijärvi, Remes, Sajavaara 2008, 109-110.)

Merkittävä tekijä koulutusten onnistumiselle oli se, että uskalsin kertoa omista kiusaamiskokemuksistani. Kuten niin useasti kiusaamiseen haetaan syy tai oikeutus. Vaikka kiusaamiselle ei koskaan ole sen sallivaa syytä tai oikeutusta, se keksitään. Omalla kohdalla oli kysymyksessä kiusaajan omasta heikkoudesta, jota hän paikkasi avustajiensa avulla vallalla ja pelolla. Tämä selvisi minulle, kun aloin käymään lävitse jokaista kiusaamisessani mukana ollutta ja sitä miten he käyttäytyivät eri tilanteissa. Muiden läsnä

ollessa he olivat mukana kiusaamassa, mutta kun olimme kahdestaan ei kiusaamisesta ollut tietoaakaan, vaan he olivat kavereitani. Pelko joutua itse kiusatuksi sai aikaan sen, että muiden läsnä ollessa he kiusasivat. Valtaa käyttänyt olisi suojellut omia kasvojaan aloittamalla myös hänen, joka olisi julkisesti ollut kaverini kiusaamisen. Tältä kiusaamiselta he pelon ja vallan edessä suojelivat itseään osallistumalla kiusaamiseen. Höistad (2003, 66-67) vahvistaa kokemukseni.

Koulukiusaamiseen puuttuminen on vaikeaa. Lapset ja nuoret pelkäävät tulevansa itse kiusatuiksi, tai ajattelevat, ettei tuo minulle kuulu. Kiusaaminen hyväksytään hiljaisesti. Vanhemmat puuttuvat kiusaamiseen, mikäli kiusaamisen kohteena on oma lapsi. Jos joku julkeaa sanoa, että teidän lapsi on ollut mukana kiusaamisessa, saa hän usein tylyn puolustavalla kannalla olevan vastauksen: ”Ei meidän lapsi kiusaa ketään!” Vaikka aloitte olisikin tehty rakentavassa mielessä, siis tavoitteena selvittää tilanne eikä syyllistää ketään. Syyllistämällä ei voiteta mitään. Vanhemmalle tämä usein luo hänen omassa mielessään ajatuksen, että häntä syytetään tai pidetään nyt huonona vanhempana, eikä kykene toimimaan tarkoituksen mukaisella tavalla. Samalla he viestittävät lapselle ”kiusaaminen on hyväksyttyä”. Mikäli vanhemmat lähtisivät mukaan selvittämään tilannetta, toimisivat he myös kasvattajina vastuullisesti ja viestisivät lapselle sanattomasti ”ei saa kiusata” tällä viestillä on tärkeä merkitys lapselle ja sille jatkaako hän kiusaamista.

Kiusatun vanhemmille heidän lapsensa kiusaaminen on vaikea paikka. He saattavat tuntea häpeää ja riittämättömyyttä. Omasta kokemuksestani tiedän, että kiusaamisesta puhuminen on vaikeaa. Itse en kyennyt puhumaan omasta kiusaamisestani, kuin kerran ja silloin kertomaani vähäteltiin. Siitä seurasi, että suljin suuni ja kärsin hiljaa en puhunut enää asiasta lainkaan. (vrt. Hamarus 2012, 65-72) Tällaiset näkemykselliset erot eri osapuolten välillä ovat yleisiä. Sen vuoksi koulun merkitys kiusaamisten selvittelyssä on suuri. Koulu toimi puolueettomana maaperänä, jossa kumpikin osapuoli ovat tasarvoisia. Koska me ihmiset omaamme tunteet ei niiden näkyminen kiusaamisen selvittelyssä ole pois suljettua vaan voisi sanoa olevan hyvinkin normaalia.

Koulukiusaamiseen puuttuminen on kaikkien yhteinen asia. Ympäristön näyttäessä, ettei hyväksy kiusaamista on kiusaajan helpompi päästä irti kiusaamisen kierteestä. Hyvä tapa puuttua kiusaamiseen on kysyä kiusaamiseen osallistuneilta nimet, luokka sekä koulu ja ilmoittaa kouluun opettajalle tai koulukuraattorille tästä kiusaamisesta. Kiu-

saamiseen puuttuminen ei ole vain vanhempien, oppilaan itsensä ja koulun henkilökunnan asia, vaan meidän kaikkien on sitä havaitessamme puututtava oitis tilanteeseen.

Asenteiden muuttumisella suvaitsevaisimmiksi, kunnioittavimmiksi sekä yhteisöllisyyden lisäämisellä saavutetaan koulukiusaamisen vähenemistä. Suvaitsevaisempina hyväksymme toisen ihmisen sellaisena kuin hän on. Kunnioittavampina huomioimme toiset ihmiset paremmin ja yhteisöllisempinä toimimme yhteisömme, esimerkiksi luokkamme parhaaksi. Kun huomioimme itsemme, huomioimme myös yhteisömme paremmin.

Selvitettäessä kiusaamista on mielestäni tärkeää keskittyä löytämään kiusaamiseen johtaneet syyt ja selvittää sen seuraukset. Sen sijaan, että haemme syyllistä ja langetamme hänelle rangaistuksen. Jokainen kantaa vastuun tekemisistään, mutta kiusaaja hyötyy enemmän siitä, että häntä ohjataan kohti parempia vuorovaikutustaitoja. Kiusaajan tekemisistään saaman seurauksen on oltava kohtuullinen ja oikeaan toimintaan ohjaava.

Mielestäni kiusaajan olisi tärkeä oppia empatiaa, asettumalla toisen ihmisen asemaan ja miettimällä, miltä minun tekemiseni hänestä tuntuvat. Kiusaajan voi olla vaikeaa pyytää anteeksi, koska joutuu samalla myöntämään oman virheensä. Toisaalta myös kiusatun voi olla vaikeaa antaa anteeksi kiusaajalleen, sillä kiusaamisen aiheuttamat haavat voivat olla kipeitä ja niiden parantuminen voi kestää pitkään.

Koulukiusaaminen on aiheena mielenkiintoinen ja ajankohtainen. Oikeastaan se on ajankohtainen aina. Perustelen tämän mielipiteeni omakohtaisella kokemuksella. Aloitin peruskoulun vuonna 1985 ja päätin sen 1994. Tuona aikana olin sekä ala- että yläaste aikana koulukiusattu. Olen itse joutunut käymään lävitse tuon kiusaamisen jättämiä jälkiä aikuisena. Oman kiusaamisen läpikäyminen oli minulle raskasta, mutta palkitsevaa. Palkitsevaa siinä mielessä, että tuon prosessin aikana kasvoin ihmisenä uusiin mittoihin. Kasvun mahdollisti ymmärrys siitä, että kiusaamisen syy ei ollutkaan minussa itsessäni vaan kiusaajissani.

Pohdiskellessani kokemaani kiusaamista havaitsen sieltä suoraa kiusaamista, joka oli luonteeltaan fyysistä, vaatteiden piilottamista, polkupyörän rikkomista. Tämä on tyypillistä pojille. Koin myös epäsuoraa kiusaamista eli henkistä kiusaamista joka oli nimitte-

lyä sekä vihjailua. Joka on tyypillistä tytöille, mutta kuten tämä esimerkkikin kertoo tapahtuu sitä myös poikien keskuudessa.

Löydän myös sosiaalista kiusaamista, ryhmästä tai yhteisöstä pois sulkemista. Ainut tässä opinnäytetyössä esiintyvistä kiusaamisen muodosta jota en itse kokenut oli verkko kiusaaminen. Tämä johtuu siitä, että internet oli vielä kaukainen haave ja matkapuhelin oli kenkälaatikon kokoinen kapistus, eikä tekstiviestiä ollut vielä keksitty. Tämä ei tarkoita, että olisin vanha, vaan että omaan laajan elämän kokemuksen.

Sillä, että uskallan puhua kiusaamisestani julkisesti, on ollut suuri merkitys niiden ihmisten kannalta, jotka ovat itse kokeneet kiusaamista. Tähän näen syyksi sen, ettei siihen aikaan kun itse kävin peruskoulua, ollut resursseja eikä osaamistakaan käsitellä tilanteita. Onneksi tänään kaikki on paremmin. Kouluilla on kuraattorit terveydenhoitajat ja koulupsykologit, jotka hoitavat ammattitaidolla kiusaamisen jälkihoidon. Vanhempien olisi hyvä muistaa, ettei näihin ammatilaisiin yhteydenottoa tarvitse pelätä eikä ole liian pientä asiaa olla yhteydessä heihin.

Aikuisikään ennättäneet tulevat helposti keskustelemaan kanssani omasta kiusaamisestaan ja tuntuvat saavan jotain lisää käsitelläkseen omaa kiusaamista. Näissä tilanteissa menettelen kuten ”tuoreempien” kiusaamistapausten kanssa, muistutan, ettei syy kiusaamiseen ollut heissä, eivätkä he saa syyllistää itseään. Syyksi näihin keskusteluihin on siinä että julkinen puhuminen omasta kiusaamisestani on rikkonut muurin puhua kiusaamisesta kanssani ja vertaistuellla on suuri merkitys käsitellessämme vaikeita asioita. Alun perin oli sovittu, että pitäisin muutaman koulutuksen koulukiusaamisesta. Pidettyjä tai sovittuja koulutuksia on kertynyt kalenteriini vuoden 2012 toukokuusta lokakuuhun yhteensä 21. Aikavälillä toukokuu – marraskuu. Koulutusten kohderyhmänä yläasteikäisiä ja heidän vanhempiaan sekä toisen asteen opiskelijoita.

9.2 Ammatillisuuden pohdinta

Mitä opinnäytetyöni antoi ammatillisuuteeni? Kasvoin ammatillisena uusiin mittoihin, sillä se, että huomaa yhteistyökumppaneiden arvostavan minun ammatillisuuttani ja asiantuntijuuttani. Tätä on kaltaiseni koulukiusatun vaikea ymmärtää. Aikaisemmin olin tottunut siihen, etteivät tekemiseni tai osaamiseni olleet nauttineet muiden arvostusta.

Nyt kuitenkin sain kokea tuon arvostuksen ja se opetti luottamaan omaan ammatillisuuteeni ja asiantuntijuuteeni. Toisena merkittävänä tekijänä ammatillista kasvuani ajatellen olivat luennot, joita pidin koulukiusaamisesta.

Opinnäytetyöni myötä eettinen herkkyyteni kasvoi, pystyn asettumaan puolueettomaksi vaativissakin tilanteissa. Sosiaalialan ammattilaisena on minun kyettävä näkemään tilanteet puolueettomasti. Tietyllä tapaa tämä ominaisuus on ollut aina sisäänrakennettuna minuun. Paljon on vaikutusta sillä millaisessa ympäristössä olen saanut kasvaa ammatillisuuteeni. Minun ammatillisessa kasvuympäristössä eettinen ajattelu tapa ja sen omaksuminen osaksi omaa luontevaa toimintaa ovat lähtökohta ammatilliseen kasvuun. Kouluttaessani olen koulutettavien saatavilla. En vähättele heitä, vaan otan heidät vastaan sellaisina kuin he ovat. Haluan antaa kuuntelijalleni aidon tunteen siitä, että kunnioitan häntä ja hänen ihmisyytensä on minulle tärkeää. Tämän vuoksi en koskaan puhu syyllisistä vaan tekijöistä ja tekemisen kohteesta. Koulukiusaaja ansaitsee hänen ihmisarvoaan kunnioittavan kohtelun, haluan auttaa häntä ymmärtämään, mitä kiusaaminen aiheuttaa ja sitä kautta häntä pääsemään irti kiusaamisen kierteestä. Kunnioitan heitä olemalla avoin. Kerron avoimesti miten kiusaaminen vaikutti minuun, miten koin kiusaamisen ja miten olen selvinnyt siitä. Kannustan kiusattuja puhumaan kokemastaan kiusaamisesta, ja korostan ettei kiusaaminen ole heidän syynsä.

Eettisen herkkyyden kehittyminen on havaittavissa siten, että pitäessäni koulutusta havainnoimaan koulutettavaa ryhmää ja löytämään ryhmästä kiusattuja sekä kiusaajia. Ihmiset tulevat koulutusten jälkeen kertomaan omasta kiusaamisestaan olivatpa he olleet kiusaajia tai kiusattuja. Moni kiusaaja on pyytänyt minulta anteeksi kiusaamistaan, vaikka eivät olisikaan juuri minua kiusanneet. Kehotan pyytämään anteeksi kiusaamisen todelliselta kohteelta.

Osa ammatillista kasvuani on ollut myös kyky ottaa vastaan positiivista palautetta. Kiusattuna totuin saamaan negatiivista palautetta ja sen vuoksi näin myös itseni negatiivisessa valossa. Nyt saamani positiivinen palaute on antanut minulle roimasti itseluottamusta. Itseluottamukseni mahdollistaa minulle ammatillisen kehityksen jatkumisen ja itselleni tärkeän asian, ihmisten auttamisen. Kaikkia ihmisiä en voi auttaa, mutta voin levittää ympärilleni välittämistä, kunnioittamista ja yhteisöllisyyttä.

LÄHTEET

Hakala JT, 1999, Opinnäyte luovasti – Kehittämisen- ja tutkimustyön opas, Gaudeamus

Hamarus P, 2008, Koulukiusaaminen – Huomaa, puutu, ehkäise, Kirjapaja

Hamarus P, 2012, Haukku haavan tekee, Puututaan yhdessä kiusaamiseen, PS-kustannus

Höistad G, 2003, Irti kiusaamisen kierteestä, Kirjapaja

Karhunen S, 2008. Teoksessa jonka toimittaneet Lairio M, Heikkinen H, Penttilä M, Koulutuksen kulttuurit ja hyvinvointi politiikat, Suomen Kasvatustieteellinen Seura

KiVa Koulu, www.kivakoulu.fi

Olweus D, 1992 Kiusaaminen koulussa, Otava

Pörhölä M, 2008. Teoksessa, jonka toimittaneet Autio M, Eräranta K, Myllyniemi S, Polarisoituva nuoruus?, Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimuseura, Nuorisoasianneuvottelukunta, Stakes

Salmivalli C, 2005. Kaverien kanssa – Vertaissuhteet ja sosiaalinen kehitys, PS- Kustannus

Salmivalli C, 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen - Kohti tehokkaita toimintamalleja, PS- kustannus

Salmivalli C, 1998, Koulukiusaaminen ryhmäilmiönä, Gaudeamus

Tuomisto T, Salmivalli C, Poskiparta E, 2009. Teoksessa, joka toimittanut Lämsä A-L, Mun on paha olla – Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin, PS-Kustannus

Vilkka H, Airaksinen T 2003, Toiminnallinen opinnäytetyö, Tammi

Juujärvi S, Myyry L, Pessa K 2007, Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa, Tammi

Mannerheimin lastensuojelu liitto, www.mll.fi

Mielenterveyden keskusliitto, www.mtkl.fi

Rikoslaki, Valtion säädöspankki, www.finlex.fi, Edita

Pelastakaa Lapset ry, www.pelastakaalapset.fi

Perustuslaki, Valtion säädöspankki, www.finlex.fi, Edita

Perusopetuslaki, Valtion säädöspankki, www.finlex.fi, Edita

Mattila- Numminen M-L 16.8.2012, Haavat kääntyivät voimavaraksi, Lestijoki-lehti

Hirsijärvi S, Remes P, Sajavaara P 2008, Tutki ja kirjoita, Tammi